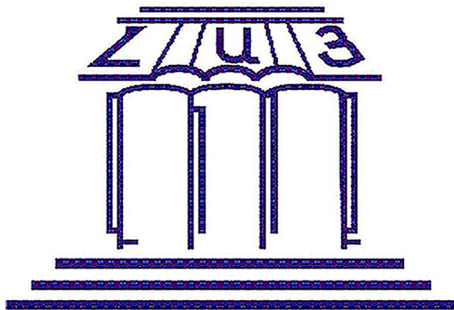

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ
 — ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ —

 ԿՐԱԿԻ ԴԱՐԱՆ

 ՄԱՌԻԻ ԵՒ ԴԻԻՊԱԼ-ՔԷՅՆ

087.1
 4-83

ԼՈՅՍՏԵՍԱԻ

(Առանձին հատորով)

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Ա Ծ Ք Ն Ե Ր

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԷ

Քարգմանեց՝

Լեւոն Պ. Դալեմեաբեան

Ա. ՇԱՏԱՐ

Էջ 152, Գրն 5 Ե. Դ.

Հրատ. « ՍՈՒՆԻՍՏՈՐՈՎ », Տպագրատան
Գանձիւ

037.1
4-83
այ

23 JUN 2009

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ

ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

Հաւանեց՝ Յ. Պ. Գ.

Հրատ. « ՍՈՒՆԻՍՏՈՐՈՎ », Տպագրատան
Գանձիւ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ ՄԵՆՔ

Բաղդասմամբ մեր նախահայրերուն հրաշալիքներով լեցուն աշխարհի մը մէջ կ'ապրինք այսօր: Աշխարհ մը, որ լեցուն է հրաշալի գործիքներով եւ մեքենաներով, որոնք խնայելով մեզ նախաօրհուսն սովորական ճաժանելի աշխատութիւնները, մեր գործը աւելի դիւրին եւ մեր կեանքը աւելի հաճելի կը դարձնեն: Ասոնք բոլորը գիտութեան պարգեւներն են մեզի:

Գիտութիւնը, սակայն, որուն անհամար շնորհները կը վայելենք այսօր, մեզմէ հեռու, անհարբեր, ոյժ մը չէ, որ կերպով մը կ'ազդէ մեր վրայ: Մարդկային բան մըն է այդ, բան մը, որ մեզի պէս մարդոց կողմէ յարասել աշխատութեամբ եւ մշտաբուն ուսուցումով մեզմէ հեռու, մարդկութեան ծառայութեան ի սպաս կը դրուի:

Հին, հին դարերէ ի վեր, եղած են վայրկեաններ ուր հեռաժամանակ մարդիկ նորանոր գիւտեր ընելով մարդուն պատմութեան մէջ նոր դարձալուծներ բացած, եւ այսպէս արդի քաղաքակրթութեան ասիւնանին հասցուցած են մեզ:

3756-55

ՄԱՍԻՍ ԵՐ ԴՈՒՂԱԼ - ԳԼԾՍ

Կրակի Դարը— Կրակ չիմելու գաղտնիքը
Հալող Ժայռը (Երկաթ)

Կրակը մաղուն ամենէն թանկա-
գին սեպհականութիւններէն մին է։

Երեւակայէ՛ թէ ի՞նչ պիտի պատահե՛ր
եթէ օր մը աշխարհի վրայ բոլոր կը-
րակները մարէին ու չգտնուէր մէկը որ
գիտնար կրակ արտադրելու գաղտնիքը։
Մեր տունները ցուրտ, անհրապոյր վայ-
րեր պիտի դառնային, մեր կերակուր-
ները հում պիտի մնային, բոլոր շոգե-
կառքերն ու շոգեհասերը պիտի կենա-
յին, գործատուները պիտի դադրէին աշ-
խատելէ, և մեր կերած, խմած, հագած
և գործածած բաներէն շատերը այլեւս
գոյութիւն պիտի չունենային։

Իրաւամբ կրնանք ըսել, ուրեմն,

Թէ «Կրակի Դարին» մէջ կ'ապրինք:

Կրակի դարը սկսաւ հաղարաւոր տարիներ առաջ և առանց բացառու թեան, երկրիս բոլոր ազգերն ու ժողովուրդները իրենց յատուկ աւանդու թիւններ ունին պատմելու համար թէ իրենք ի՛նչպէս տիրացան կրակ արտադրելու նշանաւոր գաղտնիքին: Եւ որովհետեւ ուրիշ ոչ մէկ ապրող էակ կարող է կրակ չինել, և իր կրակ պատրաստելու կարողութեամբ մարդս բոլոր կենդանիներուն վրայ առաւելութիւն մը կը շահի, այս պատմութիւններէն իւրաքանչիւրը կ'աւանդէ որ մարդ կրակը ստացաւ աստուածներէն:

Այսպէս, օրինակի համար, Յոյները կը պատմեն թէ իրենց զիւցազններէն Պրոմէթէոս զնաց երկինք, վառեց իր ջահը արեւի կառքէն և աստուածներուն կրակը գողնալով բերաւ երկիր, որովհետեւ աստուածները չէին ուզեր որ մարդ կրակ ունենայ, ու այսպէս հաւասարի իրենց:

Ո՛չ ոք իրապէս գիտէ թէ մարդ ի՛նչպէս կրակ արտադրելու միջոցներուն գիտն ըրաւ:

Շատ հաւանական է որ իր ընկեր արարածներէն աւելի խիղախ մարդ մը, փոթորկի մը պահուն կայծակնահար չոր ծառի մը այրիլը տեսնելով մտեցաւ անոր, խլեց կտոր մը վառող փայտ և իր քարայրը տանելով՝ զայն վառ պահեց փայտի չոր կտորներով կերակրելով իր երկնատուր պարգեւը: Եւ կրնանք երեւակայել թէ ասկէ յետոյ իր ցեղակիցները որքա՛ն կը վախնային անկէ, և որքա՛ն կը յարգէին զայն անոր համար որ ան աստուածներուն գաղտնիքներուն տիրացած մէկն ըլլալու էր: Այսպէս, աստե՛ն մը կար երբ իւրաքանչիւր ցեղ իր կրակը պահող, հոգացող, կերակրող մարդիկն ունէր որոնք գիշեր ցերեկ կը գուրգուրային աստուածներու այս թանկազին պարգեւին վրայ, որ անոր լսյո՛ղ ջմարի ու անոր կենդանարար տաքութիւնը չլա-

ցուի իրենց:

Եւ սակայն կրակը վառ պահել սորվելէ հարիւրաւոր տարիներ ետք մարդիկ տակաւին չէին գիտեր կրակ ստեղծելու եղանակը, ու կը բաւակա- նային եղած կրակը վառ պահելով: Եւ եթէ դժբախտ օր մը մարէր իրենց կրակը, ալ կ'սպասէին որ երկինքէն նոր կրակ իջնէր, անտառները վառէր, որ իրենք ալ կրակ ունենան:

Ու ահա, օր մը, պատահեցաւ հը- րաշալի բան մը: Նախապատմական մարդը, անգամ մը, երբ չորցած գաւա- զանի մը ծայրը սրցնելու համար արա- գօրէն կը քսէր զայն կարծր քարի մը, զաւազանին ծայրը սկսաւ մխալ, ու քիչ յետոյ այրիւ: Մարդը այսպէս պա- տահմամբ սորվեցաւ ինքնիրեն համար կրակ պատրաստելու եղանակը:

Այդ վայրկեանը, երբ մարդ սորվե- ցաւ կրակ շինել, նախամարդուն կեանքին ամէնէն կարեւոր վայրկեաններէն մին եղաւ: Մարդը, կրակի ուժով, կ'ունե-

նար երկրին բոլոր գանձերը իրեն բա- ցող բանալի մը:

Բայց քանի որ չենք կրնար ըս- տուգապէս պնդել թէ կրակի գիւտը եղաւ այնպէս ինչպէս բացատրեցինք վերը, քանզի կրակի գիւտը տեղի ու- նեցաւ հին, հին, շատ հին և նախա- պատմական օրերուն, հոս կրկնենք այդ պատմութիւնը որ Բոլինեզիացիք կը պատմեն, ցուցնելու համար թէ՛ ի՞նչ- պէս իրենց քաջ նախահայրերէն մէկը կրակի աստուծմէն խլեց կրակ պատ- րաստելու գաղանիքը:

ԿՐԱԿ ՊԱՏՐԱՍԵ-
ԼՈՒ ՓԱՆՏՆԻՔԸ
(ԲՈԼԻՆԵԶԻԱԿԱՆ
ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Երկար, երկար տա-
րիներ առաջ, երբ
մարդ տակաւին նոր
աշխարհ եկած և
իր բնակութիւնը

հաստատած էր, ոչ ոք գիտէր կրակ շի- նելու գաղտնիքը: Միայն ընդերկրեայ աստուածները գիտէին այդ և մեծ ու- չադրութեամբ կը հսկէին որ մարդ չտիրանայ իրենց գաղտնիքին: Այլա-

պէս աստուածներն ուրիշ ի՞նչ առաւ-
ւելութիւն պիտի ունենային մարդոց
վրայ:

Լեռներու անմատչելի բարձրու-
թեանց վրայ բացուած ծակերէն բարձ-
րացող ծուխն ու բացը, կը ցույնէին
թէ կրակը ընդերկրեայ տեղեր կը բը-
նակէր: Կարելի էր ուրեմն երկրին
խորերն ի՞նչելով կրակ ստանալ, և սա-
կայն անծանօթ ուժեր լեռներու վրայ
դռներուն պահակ կեցած էին... ուրիշ
ճամբայ չէր գտնուած առկաւին:

Այսպէս տարիներ ու տարիներ ան-
ցան: Օր մը երկրի վրայ ծնաւ Մաուի
անուն մահկանացու մը, որուն ծնողքը
մահկանացուներ չէին՝ այլ կիւսառ-
ւածներ, որոնք ընդերկրեայ վայր մը կը
բնակէին ու երբեմն երբեմն երկիր
կուգային աստուածներուն պատուէրները
կատարելու:

Մաուի օրէ օր կը կը մեծնար:
Ձարմանալի ուժ, և քաջութիւն ունէր
ան: Շատ հնարամիտ պատանի մըն էր:

Ամէն ոք կը սիրէր զայն և ինքն ալ ա-
մէնուն օգտակար ըլլալու կ'աշխատէր:

Երբեմն Մաուի իր մօրմէն, Պարա-
բանկայէն այցելութիւններ ալ կ'ընդու-
նէր, ու իր մայրը հարցափորձելով շատ
բաներ կը սորվէր աստուածներու ըն-
դերկրեայ բնակավայրերուն մասին:
Սորված նորանոր բաներուն համար շատ
երախտապաշտ կ'ըզար ան իր մօր հան-
դէպ, և իր գիտցած կերպով կարելի
եղածին չափ կ'աշխատէր պատուել,
հիւրասիրել իր ծնողը: Բայց Պարա-
թանկա իր տղուն բերած պտուղներէն,
և ուրիշ կերակուրներէն չէր ակտորժեր:
Ամէն գալուն՝ հետը պղտիկ կապոց մը
կը բերէր ան, և Մաուիէն զաղտնի,
առանձին տեղ մը քաշուելով կ'ուտէր
իր բերած կերակուրները:

Մօրը այս վարմունքը Մաուիին
ցաւ կը պատճառէր: Այսպէս ան, շատ
սրտնեղած որոշեց հասկնալ թէ ի՞նչու
իր այնքան զժուարթութիւններով ու-
սացած երէններուն թաւմ միտելը և

ժողոված պտուղները բան մը չէին ար-
ժեր իր մօր քով: Արդեօք իր կերած-
ները աւելի՞ համեղ, աւելի՞ անդարար
բաներ էին...

Օր մը, մօր քնացած պահուն, Մա-
ուի անոր կապոցը բանալով կտոր մը
ուտելիք առաւ ու համիսեց զայն: Ատոր չափ ախորժահամ բան մը չէր
կերած տակաւին: Վստահաբար իր կե-
րակուրներուն նման բան մըն էր, բայց
կերպով մը աւելի համեղ եղած էր այդ:

Մաուի կրակի մասին լսած էր: Լսած էր նաեւ թէ աստուածները կրակ
պատրաստելով իրենց կերակուրները
կ'եփէին անոր վրայ: Եթէ կրակն այս-
քան ախորժահամ պիտի ընեն կերա-
կուրներս, ես պէտք է կրակ ունենամ,
որոչեց Մաուի: Մօրս վերադարձին
պիտի հետեւիմ իրեն, ընդերկրեայ բո-
լոր դժուարութիւններու պիտի դիմա-
գրաւեմ, որպէսզի տիրանամ այս թան-
կազին պարզեւին, խորհեցաւ ան:

Այսպէս օր մը Մաուի հետեւելով

իր մօր, զաղտագողի ներս մտաւ ընդ-
երկրեայ աշխարհին առաջին դռներէն:
Աւելի յառաջանալով, երբեմն հարկ
եղաւ որ դռներուն մօտ պահուրտի մին-
չեւ որ պահակներուն փոխուած պահէն
օգտուելով աննշմար ներս մտնէ: Շատ
մը արկածախնդրութիւններէ յետոյ,
վերջապէս հասաւ իր ծնողաց սեփական
տունը, և յայտնեց որ վերստին երկիր
պիտի չդառնար մինչեւ որ կրակ պատ-
րաստելու գաղտնիքին տիրանայ:

— Բայց, ո՛հ, ես ինքս ալ չեմ
գիտեր թէ ինչպէս կարելի է կրակ
պատրաստել: Բայցի կրակի աստուծմէն
ոչ ոք գիտէ այդ, ու ան ոչ մէկուն կը
սորվեցնէ իր արհեստը: Երբ նոր կրակի
պէտք ունենամ, Հօրդ, Պալին, կ'եր-
թամ, ու ան երթալով կտոր մը վառող
փայտ կը խնդրէ աստուծմէն, ու կը
բերէ ինձ:

— Ուրեմն նոյն ինքն կրակի աս-
տուծոյն պէտք է երթամ սորվելու ա-
նոր գաղտնիքը, ըսաւ Մաուի:

Պարաթանկա կրցածին չափ աշխատեցաւ որ իր մահկանացու որդին չմտենայ կրակի-աստուծոյն, վախնալով որ փորձանք մը պատահի իրեն: Բայց Մաուին պնդեց և իմանալով որ ան բաւական հեռու տեղ մը, իրեն յատուկ ապարանքի մը մէջ կը բնակէր, առանց ժամանակ կորսնցնելու ուղղուեցաւ դէպի հոն:

— Եւ սակայն ուշադրութիւն, տղա՛ս, կ'աղաչէր Պարաթանկա, կրակի աստուածը շատ հզօր է, իր բարկութիւնը ահաբեր պիտի ըլլայ քեզի:

Բաւական երթալէ ետք Մաուի երդիքէ մը բարձրացող ծովսէն ճանչցաւ կրակի-աստուծոյն տունը, մօտեցաւ, ու տեսաւ որ ան իր կերակուրը պատրաստելով զբաղած էր:

— Ի՞նչ կը փնտռես, հարցուց ան Մաուին, խոժոռ դէմքով մը:

— Կրակ, պատասխանեց Մաուի:

— Կրակը մահկանացուներուն համար չէ, գոռաց ան, ու շարունակեց իր

զործը:

Մաուի պատմեց թէ մահկանացուները ո՛րքան կարօտ էին անոր, և թէ ինք ո՛րչափ դժուարութիւններ քաշելով եկած էր, անոնց կրակ տանելու:

— Մահկանացուները արդէն իրենց պէտք և օգտակար եղածէն շատ աւելի բաներ սորվեցան... եթէ կրակ ալ ունենան պիտի կարծեն թէ աստուածներու հաւասարած են, ըստ աստուածը, և անոր դարձուց իր կոնալը:

Մաուի տխրած ետ դարձաւ տեսնելով որ անկարելի պիտի ըլլար հաճութեամբ աստուծոյն կրակ առնել, ու որոշեց սան մօտ տեղ մը պահուելով տեսնելու համար թէ արդեօք կերպով մը պիտի չկարենար կրակ պատաստելու զաղտնիքը իմանալ: Կ'զգար թէ պարզ կրակ ունենալը իրեն այնքան օգտակար ալ պիտի չըլլար, որքան կրակ պատրաստելու եղանակը գիտնալը: Ի՞նչպէս պիտի կրնար մինչեւ երկիր տանել այնքող փայտի կտոր մը:

1
5
1
5
1
7
3

գտնուող աղամաթղենիներաւն մէջ պահուրաւելով ս'սաւ սպասել, ու զիտել կրակի-աստուածը որ տակաւին կ'աշխատէր իր կերակուրը եփելու:

Իր երկար սպասումէն ձանձրացած, Մառի իր մօրը մօտ դառնալու մասին կը խորհէր, երբ բախտը ժպտեցաւ իրեն: Վերը լերան ծակէն, ուրկէ աստուածներու կրակի ծուխը կը բարձրանար, անձրեւի խոշոր կաթիլներ սկսան թափիլ. և որովհետեւ կրակը ճիշդ ծակին ներքեւը կը գտնուէր, հեղեղանման իջնող ջուրը, ակնթարթի մը մէջ, մարեց վառող կրակը, և կրակի աստուածը դառնալու ժամանակ չունեցած իր ամբողջ կրակը անցած էր:

Տեսնելով որ կրակը մարեցաւ, կրակի աստուածը այնքան բարկացաւ որ, աստն մը, անձրեւին հայհոյելէ զատ բան մը ընելու մասին չկրցաւ խորհիլ, բայց վերջապէս ինքնիրեն գալով, չորս զի նայեցաւ, ստուգելու համար թէ օտարական մը կը դիտէ՞ր զինք թէ ո'չ:

յետոյ ներս մտաւ, դուռը դոցեց, անկիւնէ մը քիչ մը չոր, դիւրավառ խոտ բերաւ, և ուրիշ անկիւնէ մըն ալ բարակ գաւազան մը ու նստաւ սենեակին մէջտեղը, ուր կտոր մը կարծր տախտակ կար գետինը գամուած, մէջտեղը կըր ծակով մը, և մինչ Մառի վերէն, հետաքրքրութեամբ կը դիտէր ամէն ինչ, առաւ բարակ գաւազանը ու սկսաւ երկու ձեռքերուն մէջ սեղմած, արագ մը դարձնել գետնի տախտակին պղտիկ ծակին մէջ, երգելով. —

Տուր, ո՛հ տուր ինձ կըրակեդ,
Բոց մը վառէ ինձ համար...

Շուտով գաւազանին ծայրէն սկսաւ թեթեւ մուխ մը բարձրանալ, կրակի աստուածը քովէն մի քանի կտոր խոտեր նետեց անոր վրայ ու սկսաւ աւելի ու աւելի արագ դարձնել գաւազանը: Վայրկեան մը ու ահա խոտերը բոյա-վառեցան, և Մառի այլեւս աւելի ըսպասելը վտանգաւոր համարելով, ետ դէպի իր ծնողաց տունը վազեց, ու

առանց ժամանակ կորսնցներու երկիր վերադարձաւ:

Երկիր հասներուն Մատի ամէն բանէ առաջ կրակ պատրաստելու համար հարկ եղած նիւթերը հաւաքելով սկսաւ ինքնիրեն փորձեր ընել: Առաջին փորձերը յաջողութեամբ չպատկուեցան: Բայց Մատի գիտէր համբերել, յարատեւել, ու վերջապէս հարկ եղած վարժութիւնը շահելով կրցաւ կրակ պատրաստել:

Անմիջապէս վազեց խնայուց այս գիւտին մասին ցեղապետներուն: Ասոնք նոխապէս վախցան, կարծելով թէ աստուածները շուտով պիտի պատժէին զիրենք, այս հնարքին տիրանալուն համար: Ուրիշներ, որոնք աւելի քաջ, աւելի հեռատես էին, հրճուեցան, խորհելով թէ մեծ զաղանիք մը, մեծ ոյժ մը յայտնուած էր իրենց, զոր կրնային արժանաւորապէս օգտագործել:

Մատի շատ չանցած, իր ցեղին ամէնէն նշանաւոր մարդը եղաւ: Երկար տարիներ ապրեցաւ ան, միշտ ա-

մէնուն սէրն ու յարգանքը վայելով, և վերջապէս երբ իր մօր և հօր քով գնաց մարդիկ պատուեցին իր յիշատակը զայն կոչելով Մատի կրակի աստուածը, ու իրեն ի պատիւ կանգնեցին մեծ տաճար մը, ուր մշտովաւ կրակ մը մինչեւ վերջ կենդանի կը պահէ անոր յիշատակը:

Կրակի գիւտը նոր
ՀԱՆՈՂ ԺԱՅՈՒՆ
(ԵՐԿԱԹ) դա բազում ժամ
սկզբնաւորութիւնը

նշանակեց, ասոր յաջորդեցին շատ մը ուրիշ գիւտեր, որոնք մարդուն կեանքը յեղաշրջելով բացին նոր և աւելի փայլուն դարազրուիւններ:

Հին օրերուն, երբ աշխարհ երկտասարդ էր լակտին, կը պատմուի թէ, Եղեմի արեւելեան կողմը, ընդարձակ երկրի մը մէջ կ'ապրէր Դիւպալքէյն անուն երկտասարդ մը:

Դիւպալ թուոն էր Մաթուսաղայ անուն անուանի ցեղապետի մը, որ մարդոց մէջ ամէնէն երկար ապրողսնն է-

դաւ:

Իր պատենեկութեան օրերուն Դիւ-
պան ընտրեցին որ իր ցեղին համար
որսորդութիւն ընելու վ ըմուխ: Մարմ-
նային աւէն յարմարութիւններով օժ-
տուած էր ան այդ զօռարին գործին
համար, ցեղին երիտասարդներուն մէջ
ոչ ոք կրնար իր քարածայր նետը ճիշդ
նետել հեռու նշանակէտի մը, ոչ ոք
այնքան սուր աչքեր ունէր և ոչ ոք
աւելի արագ կրնար վաղել ժախջող
կենդանիի մը ետեւէն որքան Դիւպալ,
պատանի թուը Մաթոսաղայի:

Դիւպալ կրակի դադանիքն ալ
սորված էր, երբ մի քանի տարիներ
առաջ հիւսիսէն մարդ մը իր ցեղին
մեծամեծներուն ցուցուցած էր կրակ
պատրաստելու կերպը: Շատ յաճախ
իր պարագայ ժամերուն, պարզապէս
հաճոյքի համար կ'երթար, կրակ կը
շինէր: Դիւպալ պատահամբ սորված
է որ զիշերները, երբ տիպուէր դուրսը
մնալ կրնար կրակ վառելով վայրի

անասունները իր քնանալիք տեղէն հե-
ռու պահել, այդքան կը վախնային
անոնք կրակի տեսքէն:

Յուրտ օր մը, Դիւպալ ըստ սու-
վորականին որսի ելած էր: Ամբողջ
օրը հսկայ վագրի մը ետեւէն ինկած
լեռնէ լեռ թափառելով ճամբան կոր-
սընցուցած էր երբ գիշերը վրայ հասու:
Հովը սաստիկ կը փչէր: Դիւպալ տես-
նելով որ այդ եղանակին գիշերանց ճամ-
բորդել անկարելի պիտի ըլլայ, պառ-
կելու յարմար տեղ մը ընտրելէ ետք,
սկսաւ անմիջապէս փայտ ժողվել որ
կրակ վառէ ինքզինքը տաքցնելու հա-
մար: Մէկ երկու ժամեր չանցած ար-
դէն հիւսիսական դէզ մը փայտ ժողված
կրակը վառած, նստած Դիւպալ ինք-
զինք կը տաքցնէր դիտելով գէպի եր-
կինք բարձրացող բոցը իր մագական
կրակին: Ժամերը տակաւ կ'անցնէին,
կրակը աւելի սաստիկ կը վառէր: Պա-
տանին նստած կը գիտէր, երբ ահա,
զարմազալի բան մը տեսու: Քարի

կտոր մը կրակին մէջն էր մնացեր, կաւ կամիր կտրեցաւ, աւ տառն մը ետք, մէկէն հալելով անոր մէջէն հը-
րաշէ՛լ բան մը սկսաւ. օծապտոյտ ընթաց-
քով մը ջուրի նման վազել գետնին վրայ: Դիւպալ աչքերով, հետեւեցաւ այս նոր հեղուկին ուղղութեան, որ ահա կրակին շրջանակէն դուրս ելած տա-
կաւ կորսնցուց իր փայլունութիւնը, և գետնի վրայ մնաց՝ քարացած սեւ օձի մը նման: Դիւպալ չէր գիտեր թէ ինչ խորհէր: Տակաւին ասանկ բան մը տեսած չէր: Արդարեւ ոչ ոք ասոր նման բան մը տեսած էր մինչեւ այն օր: Մետաղի Դաբը նոր կ'սկսէր, որովհե-
տեւ առաջին անգամ ըլլալով, մարդ-
կային ձեռքերով պատրաստուած կրակի տաքութենէն հալող ժայռի կտորը իր պարունակած զուա երկաթը դուրս կու-
տար:

Շարաթներ, ամիսներ շարունակ Դիւպալ տարբեր տարբեր սեռակ քարեր ժողովելով կրակին մէջ կը փորձէր,

տեսներու համար թէ բոլորն ալ նոյն արդիւնքը պիտի տայի՞ն: Ոմանք նոյն տեսակէն մետաղներ տուին, իսկ ուրիշ-
ներ տւելի փայլուն, և սակայն բաղ-
դատմամբ քիչ մ'աւելի կակուղ նիւթ մը կ'արտադրէին, ուրիշ մը մետաղ որ իբր պղինձ ճանչցուած է մեր կողմէ: Դիւպալ սորվեցաւ զանազանել տարբեր մետաղներ արտադրող քարերը, եւ սկսաւ նոր փորձեր ընել տեսներու հա-
մար թէ հալող մետաղը պաղելով ինչ-
պէս ձեւ կ'առնէր: Շուտով նշմարեց թէ արդիւնքը տեղէ տեղ կը տարբերէր Այսպէս՝ որ մը փորձեց հալած մետաղին համար գետնի վրայ ընդունաորան մը պատրաստել որ հոն սառելով՝ մետաղը որոշ ձեւ մը առնէ: Փորձը յաջող ան-
ցաւ: Պարզ էր թէ կտրելի էր հալած մետաղէն զանազան ձեւերով գործիքներ ստանալ որոնց ձեւնալ կրնար շտկուիլ տակաւին տաք եղած ասեւն կարծր բա-
նով մը ծեծուելով: Ամիսներ աշխա-
տելէ և շատ մը փորձերէ ետք Դիւպալ

կրցաւ վերջապէս նիզակի գլուխ մը պատրաստել։ Այս ծանր աշխատանքը աւելի դիւրին դառաւ, քան կարծր քարէ տէգի գլուխ մը կամ կացին մը պատրաստելու դժուարին գործը։ Յաջորդանգամուան ուր վայրի կենդանի մը մօտեցաւ քարայրին Դիւպալ փորձեց իր նոր նիզակը, կենդանին ճակտէն զարնուած՝ գետին ինկաւ։ Այս առաջին մետաղեայ զէնքն էր որ մարդ գործածեց։ Իր յաջողութենէն քաջալերուած Դիւպալ սկսաւ ուրիշ գործիքներ ալ պատրաստել և օրէ օր աւելի փորձառութիւն չահելով շատ չանցած շատ մը նիզակներ, նետի գլուխներ, և ուրիշ օգտակար գործիքներ շինեց։

Իր գիւտին մասին Դիւպալ բան մը չըսաւ բոլոր անոնց որոնք իր լեռնային բնակութիւնը կ'այցելէին, բայց իր համբաւը իբրեւ ճարպիկ որսորդ մը ամէն տեղ կը տարածուէր, այնքան դիւրութեամբ մեծ կենդանիներ կրնար սպաննել այլեւս...

Օր մը սակայն, Դիւպալ չկրնալով իր ուրախութիւնը զսպել իր մեծ հօր, Մաթուս աղային պատմեց իր զարմանալի գիւտին մասին, ու ցուցուց անոր բոլոր այն նիզակի և նետի գլուխները զորս հալած մետաղէն շինած էր։

Մաթուս աղա, որ այն ատեն իր կեանքին վերջաւորութեան մօտեցած էր, լսեց, տեսաւ ամէնը, փորձեց և իր ձեռքերուն մէջ կշռեց բերուած երկաթը և պղինձի կտորները, և ըսաւ Դիւպալին որ նոր և զարմանալի բան մը գտած էր կ'արժէր շատ մը քարեր հալեցնել փորձել, սորվիլ ամէն բան որպէսզի այս նոր հրաշալի արուեստը զարգանայ և օգտագործուի իր ցեղակիցներուն կողմէ։

Այսպէս Դիւպալ կրկին լեռ դարձաւ, ու հոն մեծ օճախ մը պատրաստելով, ուրիշ որսորդներու ալ օգնութեամբ, բազմատեսակ քարեր ժողվելով սկսաւ մետաղ արտադրել, և զանազան գործիքներ շինել։

Հետեւ տեղերէն մարդիկ Դիւպալին
այս նոր արհեստը սորվելու կուգային
ու ան օրէ օր իր դիտցած և սորված
բոլոր բաներուն կը վարժեցնէր զա-
նոնք: Իր բոլոր գիտցածները հանրու-
թեան տեղականութիւնը կը համարէր
ու այսպէս ամենուն կը սորվեցնէր զա-
նոնք: Այլապէս մարդիկ ի՞նչպէս պի-
տի կրնային զարգանալ, յառաջանալ և
ամէն օր նորանոր բաներ գտնել և սոր-
վելով իրենց արդի քաղաքակրթութեան
աստիճանին հասնիլ:

Շատ չանցած, Դիւպալ ոչ միայն
ամէնուն համար կռուի նոր զէնքեր
կը պատրաստէր այլ նաեւ սկսաւ ըն-
տանեկան և երկրագործական աշխա-
տութեանց համար ալ զործիքներ շինել:

Երբեմն տարեր ժայռերէ տարբեր
մետաղներ կ'ստանար Դիւպալ և արու-
եստագէտի մը հմտութեամբ կը զանա-
նանէր զանոնք, իրենց տեսակին համե-
մատ կը դասաւորէր ստացած մետաղները
և փորձով ամէն տեսակ զործիքին հա-

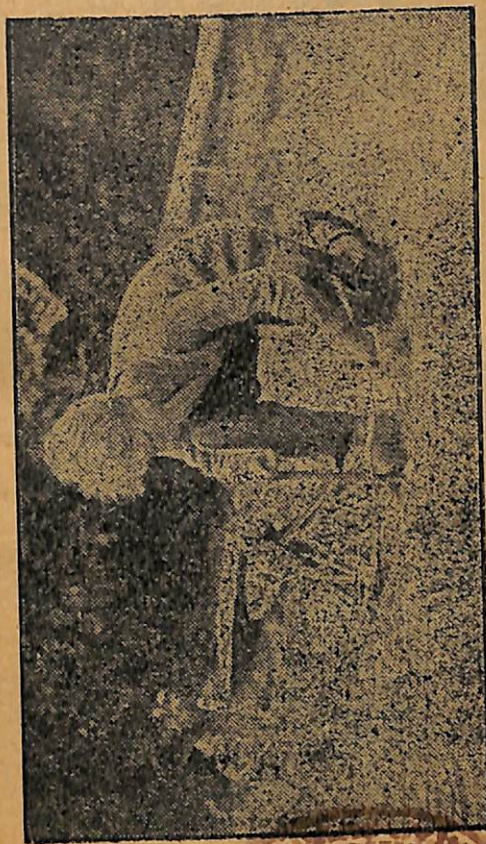
մար յարմարագոյն մետաղներ կը զա-
տէր ու կը նշանակէր:

Դիւպալին պատրաստած զործիք-
ներու տեսակները չուտով այնքան շատ-
ցան ու այնքան շատ մարդոց կողմէ
սկսան զործածուիլ որ անոր համբաւը,
ինչպէս նաեւ ասեղծած տրհեստին գոր-
ծածութիւնը ամէն տեղ ծաւալեցաւ, ու
լեռներէն ու գետերէն անդին բնակող
մարդիկն իսկ սկսան ամէն տեղ օգ-
տուիլ անոր շինած զործիքներէն և օր
մ'ալ սկսան իրենց պէտք եղած գոր-
ծիքներ իրենք ալ պատրաստել:

Այսպէս Կրակի դարին հետ ծնաւ,
զարգացաւ Մետաղի դարն ալ, որ մին-
չեւ մեր օրերը կ'երկարի և օրէ օր զար-
գանալով հազարաւոր նորութիւններ
կ'ունենայ ամէն տեղ:

Ու այդ նախապատմական օրերէն
սկսեալ, երբ (հոգ չէ թէ ի՞նչպէս)
մարդ սորվեցաւ կրակ պատրաստել, ու
կրակի ուժով մետաղ արտադրել ու
զործածել այս երկուքը իր օգտին հա-

մար մարդուն առջեւ բացուեցաւ քաղաքա-
կրթութեան նոր ասպակներ ուրիշ ընթա-
ցան մեր նախամայրերն ու նախահայրերն
ու մեր ամէնուն պարտականութիւննե-
րէն մին է սորվիլ և մեր օգտին հա-
մար շահագործել անոնցմէ մեզի տըր-
ւած այս մեծ ժառանգութիւնը, որ այս
ասպարէզին մէջ աւելի եւս յառաջա-
նալով մեր յաջորդներուն հնարաւորա-
թիւն տանք մեր աշխատութեանց ար-
դիւնքով աւելի ճոխացնեալ կեանքի մը
շնորհները վայելելու:

Ինչպէս կարելի է առանց լուցիկի կրակ վառել

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՑՈՒ
ՆՈՐ ԳԻՐՔ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՆՅԻՈՅ

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

Հրատ. «Սահակ-Մեսրոպ» Տպագրատան
232 էջ, գին՝ (բղթակազմ) 5 Ե.Դ.
Դիմել՝ բոլոր գրավահառններուն եւ կամ
ուղղակի Տպարան «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ»
(25 Շաքա Թեվֆիք, Գանիրե)

«Ազգային գրադարան»

NL0147634

« ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ »

(Ա. Շարֆ)

1. ԷՏՄԻՏՈՍ ԵՒ ԱՊՈՂՈՆ — պատկերազարդ պատմություն թիւն Յոյն Դիցաբանութենէ
2. ԱՔՍԻՈՆՈՅ — Պատմութիւն Լ. Տոլսոյի
3. ԹԵՒԱԻՈՐ ԶԻՆ — Պատկերազարդ աւանդակաւ
4. ՊԱՀՈՄ — Պատմութիւն Լ. Տոլսոյի
5. ՊԱՆՏՈՐԱ — Պատկերազարդ պատմութիւն
6. ԵՂԻԱ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Լ. Տոլսոյի
7. ՄԻՏԱՍ — Պատկերազարդ աւանդակաւ
8. ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԿԱՅԾԸ — Պատմութիւն Լ. Տոլսոյի
9. ՍՄԱԹԿ - Զ. Տիբրեգի
10. ՄԱՐԴԻԿ ԻՆԶՈՎ ԿՍՊՐԻՆ Լ. Տոլսոյի
11. ՕԿԻԸՐ — Ֆրանսական աւանդակաւ
12. ԴԵՍԷՈՍ ԵՒ ԼԱԲԻՐԻՆԹՈՍԻ ՎԻՇԱՊԸ

.....
 ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ Ա. ԵՒ Բ. ՇԱՐԲԻ ԴԱՏՈՐՆԵՐ
 1-24 կարելի է տակաւին ստանալ սովորական գիներով
 դիմելով հրատարակիչներուն:

ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ, երրորդ շարք, ԴԱՏՈՐՆԵՐ
 25 - 36, մամլոյ տակ են ԵՒ կը հրատարակուին յաջոր
 դաբար: Փնտել Դրամանաւորներու ԵՒ Ֆրանկներու մօտ

Հասցէ՝ 1 Ե.Դ.

ԿԱՆՆԻԿ Բաժանորդագրութիւն 12 թիւը 10 Ե.Դ.

Արտասահման 12 թիւը 10 Գրանգ կամ 50 սենթ

Հասցէ՝

“SAHAG - MESROB., PRESS
 25, Sharia Tewfik, Cairo - Egypt.